

Study on the Psychological Readiness of Expectant Mothers to Fulfill Parental Responsibilities

Визначення психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків

Nataliia Hevchuk

Ph.D. in Pedagogics, Assistant
Professor of the Department of
Social Pedagogy and Social Work

Наталія Гевчук

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи

E-mail: antnata@ukr.net

orcid.org/0000-0002-4067-0311

Researcher ID: H-2655-2019

*Kamianets-Podilskyi National
Ivan Ohienko University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
61, Ohienka street,
Kamianets-Podilskyi,
Khmelnitskyi region, 32300*

*Кам'янець-Подільський
національний університет
імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський,
Україна
вул. Огієнка, 61,
м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька обл., 32300*

Nataliia Zhyliak

Ph.D. in Psychology, Senior
Lecturer of the Department of
General and Practical Psychology

Наталія Жилиак

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри
загальної та практичної
психології

E-mail: NatalieZhylyak@ukr.net

orcid.org/0000-0002-3772-6687

Researcher ID: G-5784-2019

*Kamianets-Podilskyi National
Ivan Ohienko University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
61, Ohiienska street,
Kamianets-Podilskyi,
Khmelnitskyi region, 32300*

*Кам'янець-Подільський
національний університет
імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський,
Україна
вул. Огієнка, 61,
м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька обл., 32300*

Original manuscript received April 13, 2019

Revised manuscript accepted May 13, 2019

The author's contribution: N. Hevchuk – 50% , N. Zhyliak – 50% .
Авторський внесок: Н. Гевчук – 50% , Н. Жилиак – 50% .

ABSTRACT

The article presents the results of an experimental study of the psychological readiness of expectant mothers to perform parental duties. The basic stages of the experiment are described: ascertaining experiment (the determination of expectant mothers' readiness to fulfill parental responsibilities), formative experiment (the development and implementation of social preventive program «I am a future mother!»), quiz (re-evaluation of expectant mothers' readiness to fulfill parental requirements using a set of diagnostic techniques to identify the formation of cognitive, socioeconomic, emotional and motivational indicators). Three main indicators of expectant mothers' readiness to fulfill parental responsibilities and the criteria for each of them are characterized: cognitive (knowledge about family, methods and principles of its creation, the knowledge of the rules for its effective functioning, formation of knowledge that are crucial in understanding the essence of the social role of a mother and may be displayed in certain judgments, perceptions, understanding the social significance of the family, the need of the qualities necessary for successful performance as a mother), emotional and motivational (emotionally positive attitude towards family, the motivation for its creation, evaluation of norms and rules of effective family life, constant development of knowledge and skills, emotionally positive attitude to motherhood; incentives for childbirth; formation of value-based orientations), socioeconomic (sufficient material wealth of a family, job availability, family support, having family's own house and adequate living conditions; positive family and parental behavior model; guidance on motherhood and adherence to a child; the educational

potential of a woman). It is also important to emphasize that the questionnaire under the title «My Attitude to Paternity and Family Life» is created, and it contains 17 questions, developed in accordance to indicators established by our research. In this work, we emphasize the importance of practical application of the preventative social program «I am an expectant mother!» in the prenatal clinic of the Kamianets-Podilskyi Counseling Center for Families, Children and Youth. The perspective and priority directions for further research in the field of social work with women and families with a risk of abandonment of a child are determined.

Key words: *family, family life, parental responsibilities, maternity, indicators of readiness of expectant mothers to perform parental responsibilities.*

Вступ

Готовність майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків належить до актуальних проблем сучасного українського суспільства. Питання статевого виховання, підготовки молодого покоління до сімейного життя, народження та виховання дітей викликають дискусії не лише у науковців, але й у працівників закладів освіти, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, представників засобів масової інформації, батьків.

Проблеми жінок, які мають ризик відмови від дитини раннього віку, вивчали зарубіжні вчені у різних контекстах: вплив готовності жінки стати матір'ю на розвиток дитини після її народження (Miller, Miceli, Whitman & Borkowski, 1996); зв'язок між раннім материнством як основним викликом сучасності та здоров'ям жінки (Mangeli, Rayuani, Cheraghi & Targari, 2018); взаємозв'язок юнацького (раннього) материнства із жорсткою батьківською поведінкою (Yookyong Lee, 2009).

Наукові пошуки вітчизняних дослідників були спрямовані на вивчення: усвідомленого батьківства як форми батьківства, що ґрунтується на свідомому ставленні батьків або осіб, які їх замінюють, до створення умов для повноцінного розвитку дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей (О. Безпалько & Г. Лактіонова, 2004); структури відповідального ставлення до батьківства як

сукупності *когнітивного* (батьківські позиції та знання, необхідні при виконанні батьківської ролі), *емоційно-ціннісного* (ціннісні орієнтації щодо батьківства, емоції та почуття людини, що виникають стосовно батьківства, образу дитини та себе в батьківській ролі; потреби стати батьками, мотиви вдосконалення своїх знань щодо батьківства; турботливе ставлення до близьких, установки й очікування стосовно себе в батьківській ролі, репродуктивна установка) та *поведінкового* (відповідальна поведінка, стиль сімейного виховання) компонентів (Лещенко, 2010); ефективності програми статевого виховання (Лукашук-Федик, 2016); ролі кваліфікованих спеціалістів у професійній допомозі з підготовки виконання виховних функцій молодим жінкам, які мають намір народити дитину, особливо тим, хто має намір відмовитися від своєї новонародженої дитини або вважає свою вагітність невчасною (Конончук, 2015).

Систематизувавши теоретичні напрацювання та результати прикладних досліджень із проблеми материнства, можна зробити висновок, що роль матері є невід'ємною частиною у процесі формування сім'ї, оскільки наявність дитини в родині є головною ознакою сім'ї. Жінка повинна бути готова стати матір'ю й усвідомлено прийняти цю роль. У зв'язку з тим, що останнім часом спостерігається неналежне ставлення молодих жінок до створення сім'ї, відбувається загострення різноманітних проблем, таких як зниження рівня народжуваності, розлучення молодих сімей, збільшення кількості соціальних сиріт, зростання випадків жорстокого ставлення до дітей тощо (Конончук, 2015).

Мета статті – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність розробленої соціально-профілактичної програми з підготовки майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків.

Завдання статті

Для досягнення поставленої мети визначено завдання дослідження:

- 1) здійснити теоретико-методичний аналіз проблеми материнства у роботах сучасних психологів;
- 2) дослідити психологічну готовність майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків;
- 3) перевірити ефективність розробленої соціально-профілактичної програми з формування психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків.

Методи та методики дослідження

Для досягнення мети застосовувалися загальнонаукові методи теоретичного й емпіричного дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з досліджуваної теми, а також констатувальний і формувальний експерименти.

Дослідження проводилося впродовж 2016–2018 рр. на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та жіночої консультації Кам'янець-Подільського пологового будинку.

У дослідженні взяли участь 84 жінки (контрольна група) віком від 18 до 25 років. Формувальний експеримент проводився впродовж 2017–2018 рр. на базі КП консультативного пункту Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді при міському пологовому будинку.

До складу експериментальних груп зараховано 18 жінок, які виявили бажання взяти участь у програмі: 7 вагітних жінок, які перебувають на обліку в жіночій консультації КП пологового будинку, й 11 дівчат-студенток факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології КПНУ імені Івана Огієнка.

Результати та дискусії

У результаті психологічного аналізу одержаних емпіричних даних, що розкривають психологічну готовність майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків, виявлено різницю в ЕГ та КГ за основними показниками:

когнітивним, емоційно-мотиваційним і соціально-економічним. Характеристику показників і критеріїв психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків подано у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика показників і критеріїв готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків

Показники	Критерії
Когнітивний	Знання про сім'ю, способи і принципи її створення; уявлення про правила її ефективного функціонування; сформованість знань, що є визначальними у розумінні сутності соціальної ролі матері й позначаються на певних судженнях, уявленнях, розумінні соціальної значущості сім'ї; потреба розвитку якостей, необхідних для успішного виконання ролі матері.
Емоційно-мотиваційний	Емоційно-позитивне ставлення до сім'ї; мотивація на її створення; оцінка норм і правил ефективної життєдіяльності сім'ї; установка на поглиблення знань, умінь і навичок, емоційно-позитивне ставлення до материнства; мотивація на народження дитини; сформованість ціннісних орієнтацій.
Соціально-економічний	Достатній матеріальний дохід сім'ї; наявність місця роботи; підтримка рідних; наявність власного житла або належних умов проживання у наявному помешканні (житло придатне для проживання дитини: в задовільному стані, опалюється, проведені комунікації тощо); позитивна модель сім'ї і батьківської поведінки; настанова на материнство і прихильність до дитини; виховний потенціал жінки.

Результати впливу соціально-профілактичної програми «Я – майбутня мама!» на формування готовності майбутніх матерів виконувати батьківські обов’язки й аналіз відповідей щодо визначення та розуміння поняття «сімейне життя» наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Результати порівняльного аналізу відповідей щодо визначення поняття «сімейне життя» (%)

Визначення поняття «сімейне життя»	ЕГ	КГ
«Сімейне життя – це союз двох людей, різної статі»	5,55	25,00
«Сімейне життя – це казка, щастя, кохання»	0,00	8,33
«Сімейне життя – це взаєморозуміння та любов між чоловіком і дружиною, ведення ними спільного господарства, виховання дітей»	83,33	17,86
«Сімейне життя – це обов’язок перед людством продовжувати людський рід»	11,11	9,52
«Сімейне життя – це велика кількість обов’язків, із якими потрібно справлятися разом»	5,55	30,95
Не дали визначення	0,00	10,71

Як бачимо, до початку формувального експерименту кількість жінок, які вважали, що «сімейне життя – це взаєморозуміння та любов між чоловіком і дружиною, ведення ними спільного господарства, виховання дітей і гармонія між членами сім’ї» була 22,92% (дівчат-студенток) і 27,77% (вагітних), тобто разом – 50,69% жінок, а після його завершення – 83,33%. У цьому випадку можна говорити про позитивний вплив проведеної нами роботи.

Що стосується основ шлюбу, то після проведення формувального експерименту до них віднесено (табл. 3): діти – 83,33% у ЕГ, що майже удвічі більше, ніж у КГ; кохання – 61,11% у ЕГ, що майже втричі перевищує кількість виборів у КГ; спільні цінності й інтереси – 50% у ЕГ, тоді як у контрольній групі цей показник становить 27,38%.

Таблиця 3

Результати порівняльного аналізу рис,
що є основою шлюбу (%)

Варіанти відповіді	ЕГ	КГ
Матеріальний добробут	33,33	75,00
Кохання	61,11	39,29
Спільні цінності й інтереси	50,00	27,38
Сексуальні стосунки	44,44	67,86
Діти	83,33	38,10
Інші варіанти	0,00	0,00

Виявлено позитивні зміни щодо наявності дітей як обов’язкового показника повноцінної сім’ї. Результати відповідей представлено на рис. 1.

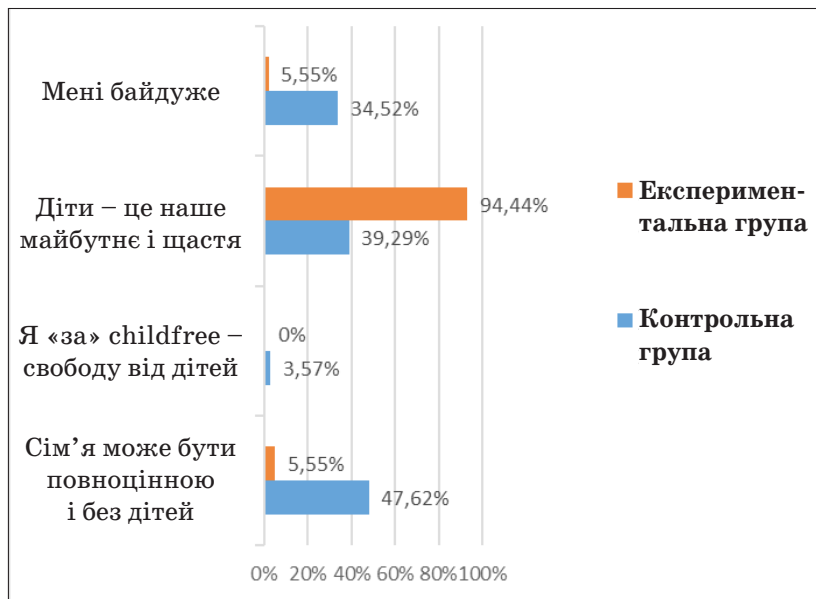

Рис. 1. Результати порівняльного аналізу думки жінок про наявність дітей як обов’язкового показника повноцінної сім’ї

Отже, 94,44% жінок ЕГ вказали на те, що діти – це наше майбутнє, тоді як у контрольній групі цей показник становить 39,29%. Про те, що сім'я може бути повноцінною і без дітей, вважають 47,62% жінок КГ і лише 5,55% жінок ЕГ. Байдужість до присутності дітей у сім'ї виявили 34,52% жінок (КГ) і 5,55% жінок (ЕГ). Отримані дані свідчать про зміни, що відбувалися внаслідок застосування соціально-профілактичної програми, спрямованої на формування психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків.

Дослідження психологічної готовності учасників експерименту найближчим часом стати матір'ю представлено у табл. 4.

Таблиця 4

Результати порівняльного аналізу психологічної готовності найближчим часом стати матір'ю (%)

Варіанти відповіді	ЕГ	КГ
Максимально готова – 5	27,77	3,57
Готова, але маю певні страхи – 4	55,55	5,95
Постійно хвилююся, думаю про те, щоб не завагітніти – 3	16,66	78,57
Не готова – 2	5,55	16,00

Як бачимо з табл. 4, наявні суттєві зміни у психологічній готовності жінок ЕГ стати мамою. 55,55% (ЕГ) обрали відповідь «готова, але маю певні страхи», 27,77% – вважають, що вони максимально готові до зміни свого соціального статусу (стати мамою), лише 5,55% вказали на те, що не готові найближчим часом взяти на себе відповідальність виховувати дитину. Щодо отриманих даних у контрольній групі, то розподіл відповідей виявився кардинально іншим: 78,57% жінок постійно хвилюються, думають про те, щоб не завагітніти, 5,95% заявили про те, що готові найближчим часом стати мамою, 16% – не готові, й лише 3,57% жінок були максимально готові.

Досліджуючи когнітивний компонент готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків, ми запитали, чи цікавляться досліджувані літературою, навчальними фільмами, телепередачами, присвяченими батьківству. З'ясовано таке: відповідь «не маю на це часу» надали 48,81% жінок (КГ) й 11,11% жінок (ЕГ); «для мене ця інформація є корисною й актуальною» – обрали 8,33% жінок (КГ) та 77,77% жінок (ЕГ); «час від часу можу щось послухати або подивитися» вказали 7,14% жінок (КГ) та 16,66% жінок (ЕГ); 36,9% жінок (КГ) не цікавить зазначена тема.

Вивчаючи емоційно-мотиваційний компонент готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків, ми запропонували досліджуваним уявити ситуацію незапланованої вагітності та вказати, за яких умов вони змогли б її перервати. Отримані результати порівняльного аналізу можна простежити у табл. 5.

Таблиця 5

Результати порівняльного аналізу отриманих даних щодо умов, за яких досліджувані змогли б перервати незаплановану вагітність (%)

Варіанти відповіді	ЕГ	КГ
Немає жодної причини (крім медичних показів), щоб я перервала вагітність	88,88	38,10
Якщо б я була не одружена	11,11	13,09
Хлопець, від якого я вагітна, не хоче дитини	5,55	11,90
У нас із чоловіком вже є дитина	0,00	10,71
Чоловік поки не хоче дітей	0,00	5,95
Матеріальне становище сім'ї не дозволяє зараз народжувати	5,55	4,76
Моя кар'єра «іде вгору», зараз це невчасно	0,00	16,67

Аналіз даних, наведених у табл. 5, свідчить про те, що більшість жінок ЕГ (88,88%) і КГ (38,1%) – ні за яких причин не перериватимуть вагітність. Проте значний відсо-

ток досліджуваних КГ вказує, що кар'єра може стати причиною переривання незапланованої вагітності – 16,67%. Серед інших причин жінки ЕГ зазначали неодруженість (11,11%) і матеріальне становище (5,55%). Тоді як у контрольній групі серед причин переривання незапланованої вагітності жінки вказували такі: небажання чоловіка поки мати дітей (5,95%), наявність дітей у сім'ї – 10,71%, статус «не одружена» – 13,09%.

Досліджуючи соціально-економічний компонент готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків, нас цікавило питання щодо визначення пріоритетних умов, які, на думку досліджуваних, є обов'язковими при народженні дитини. Отже, 94,44% респондентів (ЕГ) вважають здоров'я майбутньої матері обов'язковою умовою при народженні дитини; на II місці – матеріальне забезпечення (77,77%) та підтримка рідних (72,22%); 22,22% вважає, що не потрібно жодних умов. У контрольній групі відповіді учасників експериментального дослідження розподілилися таким чином: матеріальне забезпечення обирають 64,29%, подальша перспектива одружитися – 41,67%, не потрібно жодних умов – 36,9%.

Думка майбутніх матерів про можливість відмови від своєї дитини після її народження подана в табл. 6.

Таблиця 6

Результати порівняльного аналізу відповідей майбутніх матерів про можливість відмови від своєї дитини після її народження (%)

Варіанти відповіді	ЕГ	КГ
Ні за яких обставин не відмовилася б	94,44	72,62
Відмовилася б, якщо це була б незапланована вагітність і поза шлюбом	0,00	8,33
Так, якщо не було б де жити і коштів, щоб забезпечувати дитину	0,00	10,71
У житті все може статися	5,55	9,52

Аналіз даних табл. 6 виявив, що переважна більшість жінок ЕГ (94,44%) і КГ (72,62%) ні за яких обставин не відмовилися б від власної дитини. Проте, 10,71% жінок (КГ) та 5,55% (ЕГ) вказали на те, що у житті все може статися.

Відповіді жінок про можливість звернення до іншої людини у разі виникнення у їх житті потреби про відмову від власної дитини проілюстровано на рис. 2.

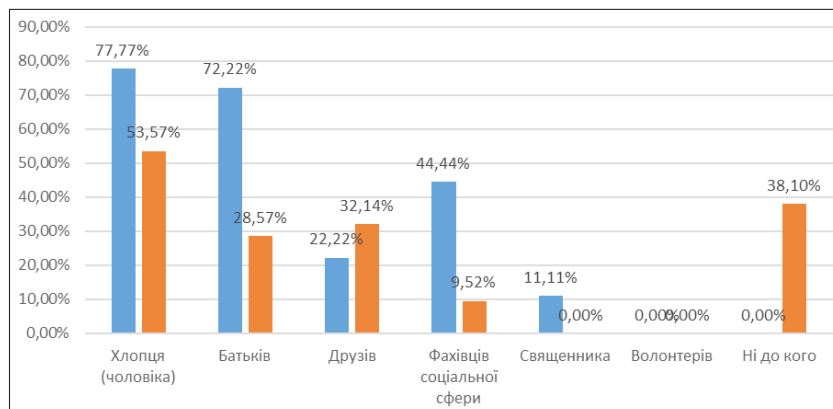

Рис. 2. До кого могли б звернутися респонденти, якби у їхньому житті виникла проблема відмови від дитини

Отже, за результатами порівняльного аналізу виявлено відмінність у КГ та ЕГ з питань звернення по допомогу в ситуації, коли є ризик відмови від власної дитини. 77,77% (ЕГ) звернуться по допомогу до хлопця (чоловіка), 72,22% вказали на те, що шукатимуть підтримки у батьків; 44,44% звернулися б до фахівців соціальної сфери; 22,22% – до друзів і 11,11% – до священника. Деякі іншими виявилися відповіді учасників КГ: 53,57% звернуться по допомогу до хлопця (чоловіка), 38,1% – не шукатимуть допомоги ні у кого, що, на наш погляд, є загрозливим показником у цьому питанні; 32,14% – до друзів, 28,57% – до батьків.

Ефективність упровадження розробленої соціально-профілактичної програми «Я – майбутня мама!» доведена

статистично достовірними якісними і кількісними змінами за всіма компонентами психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків (когнітивним, емоційно-мотиваційним і соціально-економічним) і представлена на рис. 3.

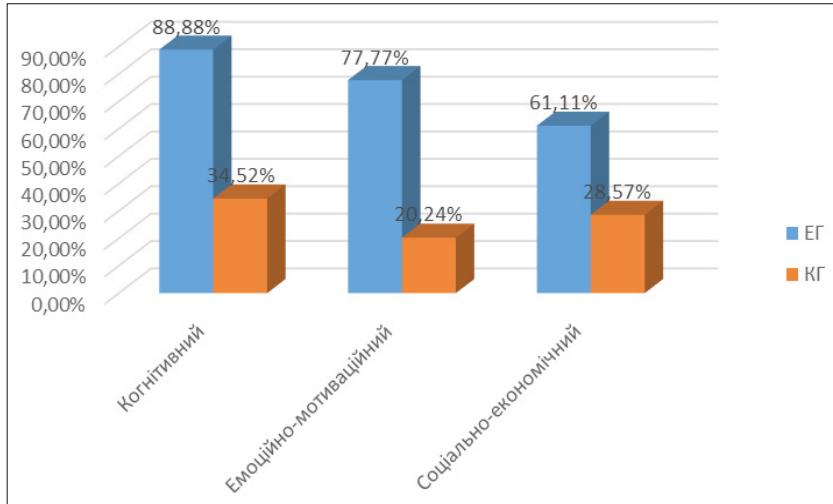

Рис. 3. Порівняльний аналіз показників сформованості психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків

Як бачимо, у жінок EG простежуються чіткі тенденції до зростання кожного з показників психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків: когнітивного – 88,88%, емоційно-мотиваційного – 77,77%, соціально-економічного – 61,11%. Тоді як показники у жінок KG виявилися значно нижчими – когнітивний – 34,52%, емоційно-мотиваційний – 20,24%, соціально-економічний – 28,57%.

Отримані дані узгоджуються з даними емпіричного дослідження О. Лещенко щодо визначення структури відповідального ставлення до батьківства й умов формування

відповідального ставлення до батьківства, а також висновків А. Конончук про потребу кваліфікованих спеціалістів у професійній допомозі з підготовки виконання виховних функцій молодим жінкам, які мають намір народити дитину, особливо тим, хто має намір відмовитися від своєї новонародженої дитини або вважає свою вагітність невчасною. Експериментально доведено, що після участі жінок у соціально-профілактичній програмі «Я – майбутня мама!» значно збільшився відсоток дівчат і жінок, які звернуться до фахівця соціальної сфери за кваліфікованою допомогою.

Висновки

Упровадження в практику соціально-профілактичної програми дало позитивні результати в експериментальній групі досліджуваних. Доведено доцільність використання технології соціальної діагностики з майбутніми матерями; технології соціальної профілактики відмов матерів від новонароджених дітей; технології просвітницької діяльності щодо формування готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків. На основі проведеного аналізу отриманих даних контрольного зрізу виявлено, що в учасників експериментальної групи чітко простежуються тенденції до зростання кожного з показників психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків.

Перспективними напрямками подальших досліджень цієї проблеми можуть стати: професійна підготовка фахівців соціальної сфери до роботи із сім'ями, які мають намір відмовитися від дитини; вивчення досвіду роботи соціальних, медичних та освітніх закладів зарубіжних країн із проблеми готовності молодих людей до народження дітей; розробка технологій формування відповідального ставлення до батьківства у молоді, профілактики девіантного материнства та батьківства; удосконалення соціального інструментарію для моніторингу й оцінювання.

Література

- Безпалько О. В. Системний підхід до організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2006. № 3. С. 46–54.
- Гевчук Н. С. Особливості роботи фахівця соціальної сфери із жінками, що мають ризик відмови від дитини. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / За ред. Л. П. Мельник, В. І. Співака. Серія: Соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2018. Вип. XXX. С. 66–76
- Дзюбенко О. Гендерні відмінності в уявленнях про сімейне життя у студентів із повних та розлучених родин. *Наука і освіта*. 2018. № 3. С. 92–98. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-3-12>.
- Конончук А. І. Дослідження готовності молодих жінок до материнства: соціально-педагогічні аспекти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2015. № 8 (52). С. 348–354.
- Кравченко К. В. Про вплив особистісної зрілості подружжя на ставлення до дитини. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України* / За наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. Вип. 29. С. 309–318
- Лактіонова Г. М. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: метод. матер. Київ, 2004. 107 с.
- Лещенко О. Г. Соціально-педагогічні умови формування відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2010. 22 с.
- Лукашук-Федик С. В. Методологія статевого виховання студентської молоді: з досвіду роботи БФ «Духовний розвиток і милосердя». *International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings (June 28–30, 2016)*. Kielce : Holy Cross University, 2016. P. 181–184.
- Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади: методичні матеріали до тренінгу / Упоряд. І. В. Братусь та ін. Київ : Наук. світ, 2004. 86 с.
- Mangeli, M., Rayuani, M., Cheraghi, M. A., & Targari, B. (2018). Iranian mothers' experiences of the outcomes of early motherhood: A qualitative study. *Social work in public health, 33* (3), 163–172. Retrieved from doi.org/10.1080/19371918.2018.1425648.
- Miller, C. L., Miceli, P. J., Whitman, T. L., & Borkowski, J. G. (1996). Cognitive readiness to parent and intellectual-emotional development in children of adolescent mothers. *Developmental Psychology, 32* (3), 533–541. Retrieved from doi.org/10.1037//0012-1649.32.3.533.

Yookyong, Lee (2009). Early motherhood and harsh parenting: The role of human, social, and cultural capital. *Child Abuse & Neglect*, 33, Issue 9, 625–637. Retrieved from doi.org/10.1016/S0145-2134(09)00205-1.

References

- Bezpalcko, O. V. (2006). Systemnyi pidkhid do orhanizatsii sotsialno-pedahohichnoi roboty z ditmy ta uchnivskoiu moloddu v terytorialnii hromadi [System approach to the organization of social pedagogical work with children and students in the territorial community]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka – Social pedagogy: theory and practice*, 3, 46–54 [in Ukrainian].
- Hevchuk, N. S., & Borshuliak, N. V. (2018). Osoblyvosti roboty fakhivtsia sotsialnoi sfery iz zhinkamy, shcho maiut ryzyk vidmovy vid dytyny [Special aspects of the work of a specialist of social services with women who are at risk of abandoning a child]. L. P. Melnyk, V. I. Spivak (Eds.). *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka – Collection of the Research Papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, Issue XXX*, 66–76. Kamianets-Podilskyi : Medobory [in Ukrainian].
- Dziubenko, O. (2018). Henderni vidminnosti v uiavlenniakh pro simeine zhyttia u studentiv iz povnykh ta rozluchenykh rodyn [Gender differences in perceptions on family life of students from full and divorced families]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 3, 92–98. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-3-12> [in Ukrainian].
- Kononchuk, A. I. (2015). Doslidzhennia hotovnosti molodykh zhinok do materynstva: sotsialno-pedahohichni aspekty [The Study of Young Women’s Readiness for Motherhood: Social and Pedagogical Aspects]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 8 (52), 348–354 [in Ukrainian].
- Kravchenko, K. V. (2015). Pro vplyv osobystisnoi zrilosti podruzzhzia na stavlennia do dytyny [About the influence of the matrimony of the spouses on the attitude towards the child]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of Modern Psychology. Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 29, 309–318. Kamianets-Podilskyi : Aksioma [in Ukrainian].
- Laktionova, H. M. (2004). *Usvidomlene batkivstvo yak umova povnotsinnoho rozvytku dytyny [Conscious paternity as a condition for full child development]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Leshchenko, O. H. (2010). Sotsialno-pedahohichni umovy formuvannia vidpovidalnoho stavlennia do batkivstva u molodoho podruzzhzia

- [Social and pedagogical conditions for the formation of responsible attitude towards paternity in a young couple]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk : LNU imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
- Lukashchuk-Fedyk, S. V. (2016). Metodolohiia statevoho vykhovannia studentskoi molodi: z dosvidu roboty BF «Dukhovnyi rozvytok i myloserdia». [Methodology of sexual education of young students: from the experience of the Charitable Foundation «Spiritual development and mercy»]. *Proceedings of International Scientific-Practical Conference: Actual questions and problems of development of social sciences*, (pp. 181–184). Kielce : Holy Cross University [in Ukrainian].
- Mangeli, M., Rayyani, M., Cheraghi, M. A., & Tirgari, B. (2018). Iranian mothers' experiences of the outcomes of early motherhood: A qualitative study. *Social work in public health, 33* (3), 163–172. Retrieved from doi.org/10.1080/19371918.2018.1425648.
- Miller, C. L., Miceli, P. J., Whitman, T. L., & Borkowski, J. G. (1996). Cognitive readiness to parent and intellectual-emotional development in children of adolescent mothers. *Developmental Psychology, 32* (3), 533–541. Retrieved from doi.org/10.1037//0012-1649.32.3.533.
- Yookyong, Lee (2009). Early motherhood and harsh parenting: The role of human, social, and cultural capital. *Child Abuse & Neglect, 33*, Issue 9, 625–637. Retrieved from doi.org/10.1016/S0145-2134(09)00205-1.

Гевчук Наталія, Жияк Наталія. Визначення психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків

АНОТАЦІЯ

У статті представлено результати експериментального дослідження психологічної готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків. Описано основні етапи експерименту: констатувальний (визначення готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків), формувальний (розробка та впровадження соціально-профілактичної програми «Я – майбутня мама!»), контрольний зріз (повторне оцінювання готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків із використанням комплексу діагностичних методик із метою виявлення сформованості когнітивного, емоційно-мотиваційного, соціально-економічного показників). Охарактеризовано три основні показники готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків і визначено критерії до кожного з них: когнітивний (знання про сім'ю, способи і принципи її створення; уявлення про правила її ефективного функціонування; сформованість

знань, що є визначальними у розумінні сутності соціальної ролі матері й набувають відображення у певних судженнях, уявленнях; розуміння соціальної значущості сім'ї; потреба розвитку якостей, необхідних для успішного виконання ролі матері), емоційно-мотиваційний (емоційно-позитивне ставлення до сім'ї; мотивація на її створення; оцінка норм і правил ефективної життєдіяльності сім'ї; установка на поглиблення знань, умінь і навичок, емоційно-позитивне ставлення до материнства; мотивація на народження дитини; сформованість ціннісних орієнтацій), соціально-економічний (достатній матеріальний дохід сім'ї; наявність місця роботи; підтримка рідних; наявність власного житла або належних умов проживання у наявному помешканні; позитивна модель сім'ї та батьківської поведінки; настанова на материнство та прихильність до дитини; виховний потенціал жінки). Розроблено авторську анкету «Моє ставлення до батьківства та сімейного життя», що містить 17 запитань, побудованих відповідно до визначених нами показників. Підкреслено важливість упровадження в практику Кам'янець-Подільського консультаційного пункту Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у жіночій консультації соціально-профілактичної програми «Я – майбутня мама!». Визначено перспективні та пріоритетні напрями подальших досліджень у сфері соціальної роботи з жінками та сім'ями, які мають ризик відмови від дитини.

Ключові слова: сім'я, сімейне життя, батьківські обов'язки, материнство, показники готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків.

Гевчук Наталья, Жилик Наталья. Исследование психологической готовности будущих матерей к выполнению родительских обязанностей

АННОТАЦИЯ

В статье представлены результаты экспериментального исследования психологической готовности будущих матерей к выполнению родительских обязанностей. Описаны основные этапы эксперимента: констатирующий (определение готовности будущих матерей к выполнению родительских обязанностей), формовочный (разработка и внедрение социально-профилактической программы «Я – будущая мама!»), контрольный срез (повторная оценка готовности будущих матерей к выполнению родительских обязанностей с использованием комплекса диагностических методик с целью выявления сформиро-

ванности когнитивного, емоціонально-мотиваційного, соціально-економічного показателів). Охарактеризовані три основні показателі готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків і визначені критерії до кожного з них: когнитивний (знання про сім'ю, способи і принципи її створення; уявлення про правила її ефективного функціонування; сформованість знань, які є визначальними в розумінні сутності соціальної ролі матері і відображаються в певних судженнях, уявленнях; розуміння соціальної значимості сім'ї; потреба розвитку якостей, необхідних для успішного виконання ролі матері), емоціонально-мотиваційний (емоціонально-позитивне ставлення до сім'ї; мотивація до її створення; оцінка норм і правил ефективного функціонування сім'ї; установка на поглиблення знань, умінь і навичок; емоціонально-позитивне ставлення до материнства; мотивація до народження дитини; сформованість ціннісних орієнтацій), соціально-економічний (достатній матеріальний дохід сім'ї; наявність місця роботи; підтримка родичів; наявність власного житла або умов проживання в наявній кімнаті; позитивна модель сім'ї і батьківського поведіння; установка на материнство і прив'язаність до дитини; виховний потенціал жінки). Розроблена авторська анкета «Моє ставлення до батьківства і сімейного життя», яка містить 17 питань, побудованих відповідно до визначених нами показателів. Підкреслено важливість впровадження в практику Кам'янець-Подільського консультативного пункту Центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді в жіночій консультації соціально-профілактичної програми «Я – майбутня мама!». Визначені перспективні і пріоритетні напрями подальших досліджень в області соціальної роботи з жінками і сім'ями, які мають ризик відмови від дитини.

Ключові слова: сім'я, сімейне життя, батьківські обов'язки, материнство, показателі готовності майбутніх матерів до виконання батьківських обов'язків.